

SAKSBEHANDLER
Siri Hagen og Elisabeth Nordling

VÅR REF.
14/02485-5

ARK. B - Bygninger
168 (Rjukan) Tinn - Te

DERES REF.

INNVALGSTELEFON

+47 982 02 756

DERES DATO

VÅR DATO

29.05.2015

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Se mottakerliste

MEMORANDUM VEMORK GAMLE KRAFTVERK - SKARFOSDAM I-VEMORK - TINN KOMMUNE - VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER § 15 OG § 19 JF § 22

Vi viser til tidligere utsendt fredningsforslag for Vemork gamle kraftverk, datert 07.05.2015, som har vært på høring hos berørte parter og instanser. På grunnlag av dette fattet Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jf. § 22, freder Riksantikvaren Vemork gamle kraftverk, Skarfosdam I-Vemork, gnr/bnr. 122/8, 129/1, 2, 5, 10, 11, 24, 25, 26, 57, 133/1, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 137/12, 18, 19, 138/4, 11 og 139/1 i Tinn kommune. AskeladdenID: 179963-(1 til 22).

Omfanget av fredningen

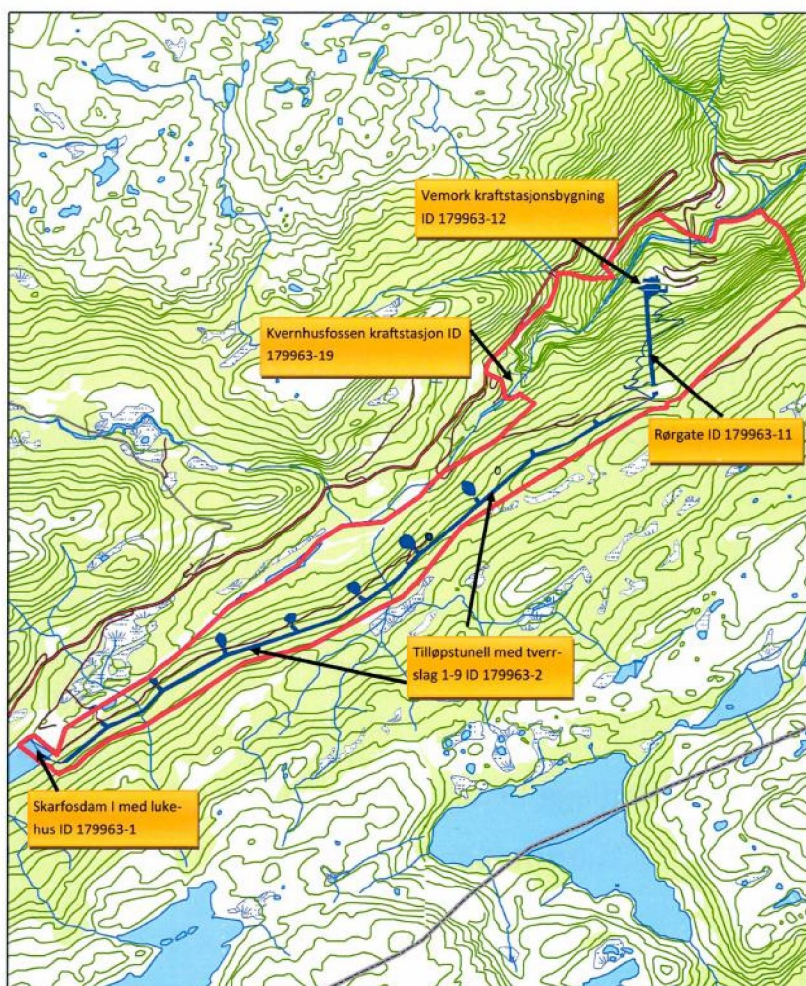
Fredningen etter § 15 omfatter følgende:

1. Skarsfosdam I med lukehus, Tinn kommune (ID 179963-1). Fredningen omfatter hele konstruksjonen slik den ligger under vann frem til lukehuset, og lukehusets eksteriør inkludert murkonstruksjoner for inntak under vann, og følgende deler av interiøret:
 - 1.1. Demontert bjelkestengsel lagret i bygget.
 - 1.2. Takkonstruksjon med trebord, inkludert jerndrager for bjelkestengsel.
2. Tilløpstunell med tverrslag 1-9, Tinn kommune (ID 179963-2). Fredningen omfatter hele konstruksjonen med tilløpstunell og tverrslag med porter og dører.
3. Steintipp nr. 2 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-3). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.
4. Steintipp nr. 3 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-4). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.

5. *Steintipp nr. 4 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-5). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
6. *Steintipp nr. 5 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-6). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
7. *Steintipp nr. 6 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-7). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
8. *Steintipp nr. 7 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-8). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
9. *Fordelingsbasseng og lukehus (gjenfylt ruin), Tinn kommune (ID 179963-9). Fredningen omfatter hele ruinen som industriarkeologisk kulturminne slik den ligger under bakken med synlig åpen grusplass, grunnmursrester og støttemur i naturstein.*
10. *Ventilkammerhus (Drosselklapphus), Tinn kommune (ID 179963-10). Fredningen omfatter eksteriøret inkludert bombebeskyttelsen, hele interiøret og følgende deler av inventaret:*
 - 10.1. *Transformator med eget oppmurt rom i øst.*
 - 10.2. *Vaktbu.*
 - 10.3. *Trottelventiler (spjeldventiler) nr. 1-11 med rørgaterør, ventilhus, dreiespjeld med fester og dreielager, elektrisk motor (på ventil 1-7), hydraulisk åpne-/lukkemekanisme, mekanisk åpne-/lukkespake med kabel, målere, og øvrige tekniske og maskinelle deler.*
 - 10.4. *Hydraulisk lodd for oljetrykkfall.*
 - 10.5. *Drivverk til trallebanen med jernbjelke, trinser, kjettinger, driøhjul og øvrige deler.*
11. *Rørgate til Vemork gamle kraftstasjon, Tinn kommune (ID 179963-11). Fredningen omfatter følgende deler:*
 - 11.1. *Rør, 11 stk.*
 - 11.2. *Betongkonstruksjoner rundt rørene.*
 - 11.3. *Trapp.*
 - 11.4. *Trallebane.*
 - 11.5. *Stolper og lysarmatur.*
 - 11.6. *Vaktbu fra 2. verdenskrig.*
 - 11.7. *Mur for rassikring.*
12. *Vemork kraftstasjonsbygning, bygningsnr. 165838009, Tinn kommune (ID 179963-12). Fredningen omfatter eksteriøret og hele interiøret i Maskinhallen med følgende inventar:*
 - 12.1. *Måleskive og skilt for aggregat 1-10.*
 - 12.2. *Fundamentramme til turbin 1, 2, 3 og 4.*
 - 12.3. *Aggregat 5, 6, 7, 8, 9 og 10 med turbiner, generatorer, akslinger, ventiler, magnetiseringsmaskiner, vifttehjul i vegg, regulator og øvrige tekniske deler.*
 - 12.4. *Driftsaggregat (husaggregat) med turbin, generator for likestrøm, generator for vekselstrøm, akslinger, remmer og driøhjul, ventil, magnetiseringsmaskiner, måleskiver og øvrige tekniske deler.*

- 12.5. *Traverskraner med skinner, 2 stk.*
13. *Vemork reservekraftstasjon med tårn, bygningsnr. 165838017, Tinn kommune (ID 179963-13). Fredningen omfatter eksteriøret og hele interiøret i Maskinhallen med følgende inventar:*
- 13.1. *Aggregat 12 med turbin, generator, aksling, magnetiseringsmaskin og øvrige tekniske deler, samt rekkverk og stige.*
- 13.2. *Traverskran med skinner.*
14. *Tappelukehus med basseng og luke, Tinn kommune (ID 179963-14). Fredningen omfatter eksteriøret inkludert luke og bassengmur, og interiøret med følgende inventar:*
- 14.1. *Drivverkmaskineri for luke. En gammel og en ny motor, og strømforsyning med skap, brytere og tre transformatorer.*
15. *Omløpskanalen «Brudesløret», Tinn kommune (ID 179963-15). Fredningen omfatter hele konstruksjonen i dens fulle lengde med tunell, murer i naturstein og betong.*
16. *Kvernhusfossen kraftstasjon til Vemork, Tinn kommune (ID 179963-16). Fredningen omfatter hele konstruksjonen over og under markoverflaten/vannet som industriarkeologisk kulturminne med følgende deler:*
- 16.1. *Fundament for turbiner og generatorer.*
- 16.2. *8 rørgatefundament.*
- 16.3. *Rest av klinket rør i inntaksdammen.*
- 16.4. *Ruin av inntaksdam med murer og lukeåpninger.*
17. *Hengebrua, Tinn kommune (ID 179963-17). Fredningen omfatter hele konstruksjonen.*
18. *Sluskedilten, Tinn kommune (ID 179963-18). Fredningen omfatter stiens oppbygning og trasé fra stasjonsbygningen til Vemork topp.*
19. *Kvernhusfossen sti, Tinn kommune (ID 179963-19). Oppbygd tilkomst- og tursti fra Krokan ned til ruinen av Kvernhusfossen kraftstasjon. Fredningen omfatter stiens oppbygning og trasé.*
20. *Felt med rallarristning i berget mellom tørrslag 6 og 7, Tinn kommune (ID 179963-20). Fredningen omfatter hele bergflaten.*
21. *H2O destillasjonsanlegg, bygningsnr. 165838017, Tinn kommune (ID 179963-21). Fredningen omfatter eksteriøret.*
22. *Hydrogenfabrikken Vemork, Tinn kommune (ID 179963-22). Fredningen omfatter som industriarkeologisk kulturminne alle bevarte bygningselementer som er i sin opprinnelige kontekst under bakken, som f.eks. gulv og vegger. Fredningen omfatter ikke løse og ødelagte bygningselementer løsrevet fra sin opprinnelige plassering i bygget.*

Fredningen etter § 19 omfatter et område rundt objektene avmerket på kartet nedenfor:
For øvrige detaljkart, se dokumentasjonsvedlegg.

0 500 1 000 2 000 3 000 4 000 Meters

Vemork gamle kraftverk - fredning etter kulturminneloven §§ 15 og 19

- ▭ Vemork områdeavgrensning
- ▭ Enkeltminner

Formålet med fredningen

Fredningen har som formål å bevare kraftverket med alle sine teknisk-industrielle deler som et pioneranlegg for utnyttelse av vannressursene for elektrisitet til industrien fra begynnelsen av 1900-tallet. Fredningen skal sikre lesbarheten av vannets vei og omformingen til elektrisitet fra inntaksdam via tunell, fordelingsbasseng, ventilhus, rørgate og aggregat til utløp og kraftoverføring.

Fredningen har som formål å sikre Vemork-anlegget som eksempel på hvordan den arkitektoniske bevisstheten var sentral i den industrielle utviklingen i Norge på begynnelsen av 1900-tallet. Den skal sikre arkitekturen i bygningene og konstruksjonene. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket, konstruksjonen og detaljeringen, så som fasadeløsning med dekor, vinduer, dører, materialbruk og overflater skal opprettholdes. Fredningen skal sørge for å bevare sammenhengen mellom arkitektonisk uttrykk, funksjon og landskap.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater inkludert teknisk utstyr i interiør som omfattes av fredningen. Maskiner og annet teknisk inventar skal bevares for å sikre lesbarheten av kraftverket og de teknologihistoriske, historiefortellende og vitenskapelige verdiene knyttet til utnyttelsen av vannet for elektrisitet i et kraftanlegg fra begynnelsen av 1900-tallet.

Fredningen av tilløpstunell med tverrslag og steintipper har som formål å sikre lesbarheten av vannets vei fra inntaksdam til kraftstasjon og metoden for tunelldriving med boring, sprengning, opplasting og uttransportering av steinmasser fra flere tverrslag. Fredningen skal også sikre tunell, tverrslag og tipper som et vitnesbyrd om storverket i logistikk som ble utøvd da kraftanlegget ble bygd.

Fredningen av Kvernhusfossen kraftstasjon har som formål å bevare de industriarkeologiske restene både over og under markoverflaten av anlegget som leverte byggestrøm til byggingen av Vemork gamle kraftverk. Den skal sikre dens vitenskapelige og fortellende verdi som del av helheten.

Sluskedilten og Kvernhusfossen sti ble opprettet av rallarene som del av et større system av stier for tilkomst og frakt. Stiene og rallarstigningene er viktige historiefortellende elementer og kilder som forteller om hvordan Vemork som pioneranlegg ble bygd av rallarer. Fredningen av disse anleggene skal sikre fysiske spor, sammen med fredningen av Kvernhusfossen, og bidra til å ivareta kulturminnene som viktige historiske kilder til denne fortellingen.

Fredningen av hengebrua skal sikre dens uttrykk og historiefortellende verdi med funksjon som vei for tilkomst og frakt under og etter byggingen av anlegget. Både hovedstrukturen i det funksjonelle og arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som tekniske løsninger, materialbruk og overflater skal opprettholdes.

Fredningen av H₂O destillasjonsanlegg og Hydrogenfabrikken Vemork har som formål å illustrere kraftverkets plass i produksjonslinjen for kunstgjødsel og sammenhengen mellom kraftkilde og hydrogenproduksjon. Den skal videre sikre fysiske spor fra anlegget som var åsted for tungvannssabotasjen under 2. verdenskrig, både over og under markoverflaten. Fredningen av Hydrogenfabrikken skal sammen med vaktbua i rørgaten og bombebeskyttelsen rundt Ventilkammerhuset sikre de fysiske sporene etter Vemork som arena for internasjonale sabotasjeaksjoner under 2. verdenskrig.

Områdefredningen skal sikre objektenes virkning, plassering og innbyrdes sammenheng i landskapet. Objektene verdi som enkeltminner og samlet helhet er avhengig av at landskapet som underbygger og sikrer objektenes strukturelle sammenheng blir opprettholdt. Områdefredningen skal sikre uttrykket til landskapet/topografien og ivareta elementer som bidrar til områdets karakter og til opplevelsen av objektene i landskapsrommet. Herunder stabbesteiner langs stier og veier, trapper, støttemurer, dreneringskanaler, fundamentrester for gassrørledning, planerte flater for nå revet bebyggelse, idrettsanlegg og annet.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

Fredningsbestemmelser for bygninger/anlegg fredet etter kulturminneloven § 15:

- 1 Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte objektene eller deler av disse, inkludert teknisk utstyr som er omfattet av fredningen.

- 2 *Det er ikke tillatt å bygge om objektenes eksteriør eller interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 6. Se også punkt 8 og 9.*
- 3 *Det er ikke tillatt å skifte ut elementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid utover ordinært vedlikehold på objektenes eksteriør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 6. Se også punkt 8, 9 og 10.*
- 4 *Det er ikke tillatt å skifte ut elementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid utover ordinært vedlikehold i interiør eller på teknisk utstyr som er omfattet av fredningen. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 6. Se også punkt 8, 9 og 10.*
- 5 *Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset objektenes egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.*
- 6 *Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten. Se punkt 8.*

Fredningsbestemmelser for området fredet etter kulturminneloven § 19:

- 7 *Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre området karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av veier eller parkeringsplasser, oppsetting av gjerder, endring av beplantning, belysning eller belegg, planering, masseuttak, utfylling og andre landskapsinngrep. Se også punkt 8, 9 og 12.*

Dispensasjon

- 8 *Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.*
- 9 *Kulturminneforvaltningen skal gi dispensasjon for mindre vesentlige tiltak som er nødvendige for å tilpasse objektene og området til forsvarlig bruk, så lenge det ikke er i strid med formålet med fredningen. Det kan gis dispensasjon til å grave frem objekt 22 Hydrogenfabrikken etter arkeologisk metode med vilkår om bl.a. sikring, dersom det tilrettelegges for formidling av objektet.*
- 10 *Fredningen skal ikke være til hinder for nødvendige sikkerhetsmessige oppgraderinger av tilløpstunnelen, jf. forskrift om sikkerhet ved vassdragsanlegg (damsikkerhetsforskriften). Det skal så langt som mulig tas hensyn til kulturminnets verneverdi. Tiltak kan gjennomføres etter dispensasjon.*
- 11 *Tiltak som i eventuelle nødssituasjoner må gjøres av sikkerhetshensyn, kan gjennomføres uten dispensasjon. I slike situasjoner skal det, så langt det er mulig, tas hensyn til kulturminnenes verneverdi. Eventuelle tiltak skal umiddelbart meddeles fylkeskommunen.*

- 12 *Fredningen av området rundt skal ikke være til hinder for begrenset tømmerdrift, skuter-, ski- og sykkeltraséer, eller tiltak på ikke-fredet bebyggelse og konstruksjoner i området, slik som f.eks. fritidseiendommer og ikke-fredete deler av kraftanlegg, så lenge formålet med fredningen ivaretas.*

Følger av fredningen

Lovhenvisning:

Når det gjelder behandlingen av fredete hus og anlegg og områdene rundt, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17, 18, 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold:

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger og anlegg er at mest mulig av de opprinnelige eller eldre elementene og detaljene skal bevares. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises det til Riksantikvarens informasjonsblader. Se særlig nr. 11.1.1. Juridiske forhold – Å eie et fredet hus, www.riksantikvaren.no.

Dispensasjon:

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd. Se pkt. 8 i fredningsbestemmelsene.

Økonomisk tilskudd:

Det er anledning til å søke fylkeskommunen og Riksantikvaren om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider.

Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. § 15a annet ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Vemork gamle kraftverk var verdens største da det sto ferdig i 1911, og er blant annet kjent for teknologi, arkitektur og krigshistorie. Kraftverket utnytter 299,5 meter av Månas totale fall forbi Rjukanfossen. Resten utnyttes av Såheim kraftverk lenger ned i dalen. Vemork gamle kraftverk er et system av tunneler, tverrslag og overløp mellom vanninntaket ved Skardfoss og fordelingsbasseng, og rørgater ned til selve kraftstasjonen med sitt maskineri. Kraftverket var første ledd i Hydros produksjonslinje for kunstgjødsel. Kraftstasjonsbygningen med sin monumentale arkitektur ruver i landskapet på et 125 meter høyt platå i fjellsiden. Kraftverket var i drift frem til 1971 da nye Vemork sto ferdig.

Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Norsk Hydros etablering på Notodden og Rjukan fremstår som det mest autentiske og samfunnsmessig helhetlige bevarte eksemplet på den andre industrielle revolusjon med den elektrisk baserte industriens gjennombrudd i Norge. Den andre industrielle revolusjon bidro til å forandre Norge og til å skape et moderne velferdssamfunn, materielt og kulturelt, på 1900-tallet. Anleggene på Rjukan og Notodden var et norsk industriforetagende i verdensklasse. Vemork gamle kraftverk er en del av dette.

Teknologi

Vemork gamle kraftverk var første ledd i produksjonslinjen i det såkalte Rjukan I-anlegget for produksjon av kunstgjødsel. Vemork er således uløselig knyttet til hele Hydros banebrytende industriprosjekt som var av stor nasjonal betydning. Planleggingen av både Vemork og Såheim kraftstasjoner pågikk samtidig fordi de er bygd i serie ved å utnytte det samme vannfallet og utgjør hvert sitt byggetrinn i etableringen av fabrikkanleggene på Rjukan. Fredningen av Vemork gamle kraftverk supplerer og styrker fredningene av Såheim kraftstasjon, Såheim kraftstasjon i fjell og fabrikkbygningene på Rjukan.

Kraftverket er et viktig vitnesbyrd om den pionervirksomhet i internasjonal målestokk som ble utøvd på Rjukan for utnyttelse av vannressursene for elektrisitetsproduksjon. Vemork var et storskala pioneranlegg som representerte et stort steg fremover i vannkraftteknologien. Det var første gang man bygde et høytrykksanlegg med tunnel i fjell og regulering i høyfjellet. Stasjonens 10 aggregater ga med en vanntilførsel på 47 m³ en ytelse på 140 000 effektive hk (103 MW). Pelton-turbinene var i sin tid verdens største, og Francis-turbinen i reservekraftstasjonen var den i verden med det høyeste fallet for Francis-turbiner da den ble satt i drift i 1920-årene. Aggregatene med to likestrømgeneratorer og en vekselstrømgenerator på samme aksling er spesielle og sjeldne. Gjennomføringen av anlegget var et storverk i teknologiske løsninger og logistikk.

Anlegget dannet erfaringsgrunnlag for senere utbygging av store kraftverk i Norge, og er representativ for store kraftstasjoner fra begynnelsen av 1900-tallet. Det er derfor viktig at hele anlegget med sine vitenskapelige og kultur- og industrihistoriske verdier av nasjonal betydning blir tatt vare på for fremtidige generasjoner. Kraftverket kan leses og forstås som en helhet med funksjon og virkemåte fra inntaksdam til kraftoverføring og hvordan det hele ble bygget. Mye av det eldre tekniske utstyret i stasjonen er bevart, og den håndborede og for sin tid tidlige tilløpstunellen er til og med fortsatt i bruk. Fredningen omfatter derfor ikke bare kraftstasjonsbygningen og rørgaten, men hele anlegget med inntaksdam, lukehus, tilløpstunell med mer, samt industriarkeologiske spor knyttet til anlegget.

Den fire kilometer lange tilløpstunellen med mange tverrslag og tipper er representativ og illustrerende for driftsmåten tidlig på 1900-tallet, men også et sterkt vitnesbyrd om det harde arbeidet som ble utført av rallarene med dynamitt, muskelkraft og kunnskap. De best bevarte tippene er med i fredningen. Historiefortellingene om byggingen av anlegget styrkes gjennom fredningen av hengebrua, de best bevarte delene av stisystemet som ble benyttet for tilkomst og frakt, samt rallar-ristningen fra 1909 mellom tverrslag 6 og 7. Til sammen gir disse elementene et godt bilde av hvordan det til da største kraftanlegg noensinne ble oppført i årene mellom 1906 og 1911.

Restene etter Hydros første kraftstasjon ved Kvernhusfossen er også avgjørende for forståelsen av hvordan anlegget ble til. Stasjonen leverte byggestrøm til byggingen av Vemork-anlegget og fabrikkene. Restene er godt lesbare og er et av flere objekter i området som i stor grad mangler

integritet, men hvor fortellende og lesbare industriarkeologiske spor finnes som strukturer både over og under bakken. Disse sporene er det viktig å ta vare på som del av helheten på grunn av deres fortellende og vitenskapelige verdi. De er viktige for fremtidig forståelse og formidling av Vemork-anlegget som helhet.

Andre industriarkeologiske spor er restene etter fordelingsbasseng med lukehus på Vemork topp og restene av den revne Hydrogenfabrikken foran kraftstasjonsbygningen. Sporene etter fordelingsbassenget med lukehus på Vemork topp er avgjørende for forståelsen av vannets vei til turbinene. Disse sporene gjør anlegget som helhet fra inntaksdam til elektrisitet tilnærmet komplett lesbart. Hydrogenfabrikken med det tilhørende og fortsatt stående H₂O destillasjonsanlegget er ikke direkte knyttet til kraftproduksjonen, men henger likevel uløselig sammen med kraftanlegget som ledd i produksjonslinjen fra kraft til utskiping av ferdig kunstgjødsel. Beliggenheten vitner om behovet for nærhet til kraftkilden, og etableringen forårsaket endringer i maskinparken i kraftstasjonen. I tillegg kommer historien om internasjonale sabotasjeaksjoner under andre verdenskrig.

Krigsminner

Vemork gamle kraftverk er uløselig knyttet til andre verdenskrig, hvilket også har bidratt til å gjøre anlegget internasjonalt kjent. Tungtvannsaksjonen i 1943 er trolig den mest kjente enkelthendelse fra norsk krigshistorie. Det gis derfor åpning for at restene etter Hydrogenfabrikken kan tas frem og formidles. De spor som finnes på Vemork fra krigen hører naturlig hjemme på fredningslisten som i dag har dårlig representasjon av krigsminner. Fredningen omfatter derfor bombebeskyttelsen fra 1943 rundt Ventilkammerhuset, vaktbua i rørgaten og de industriarkeologiske restene etter Hydrogenfabrikken som enkeltminner. I tillegg ligger to bombekrater innenfor områdefredningen vest for stasjonen, og i terrenget nedenfor stasjonen lå tilfluktsrommet som ble bombet.

Arkitektur

Det var typisk for perioden at det ble lagt vekt på arkitekturen når de viktigste kraftstasjonsbygningene ble planlagt og bygd. Vemork er et godt eksempel på den arkitektoniske og kulturhistoriske bevisstheten som var sentral i den industrielle utviklingen i Norge på begynnelsen av 1900-tallet. Det er knyttet store arkitektoniske verdier til spesielt kraftstasjonsbygningen, men også til de mindre byggene som ventilkammerhus og lukehus - alt tegnet av da 24 år gamle Olaf Nordhagen. Kraftstasjonsbygningen er blitt ikonisk der den ruver i landskapet med sin 110 meter lange steinkledde fasade. Den er representativ for tidens arkitektoniske uttrykk, men ble i møtet med funksjonen og landskapet nærmest et nasjonalt symbol og kjent også internasjonalt. Det er et særegent harmonisk samspill mellom arkitektur, funksjon og natur.

Bygningen med rørgate har derfor stor opplevelsesverdi. Bygget oppleves som et monumentalt eventyrslott på platået i fjellsiden, hvilket også Hydro og Sam Eyde markedsførte det som. I følge muntlige overleveringer skal Sam Eyde ikke ha villet godkjenne de opprinnelige tegningene slik de var ved byggestart, fordi stasjonen ikke hadde fått den monumentale utforming som dens dominerende beliggenhet skulle tilsi. Han sendte derfor ilbud etter den unge arkitekt Nordhagen. Etter å ha sett tegningene og akseptert oppdraget om en mer monumental løsning ferdig til neste ettermiddag, tegnet Nordhagen stasjonen. Det er tydelig at han har gjenbrukt motiver fra vinnerutkastet til det nå fredete Bergen Bibliotek som han fikk Houen fonds pris for et par år tidligere.

Område og landskap

Det er nødvendig å sikre objektenes virkning, plassering og innbyrdes sammenheng i landskapet ved en områdefredning. Objektene verdi som enkeltminner og funksjonelle

sammenheng er avhengig av at landskapet som underbygger og sikrer objektenes strukturelle sammenheng blir opprettholdt. Viktige elementer som bidrar til områdets karakter er stabbesteiner langs stier og veier, trapper, støttemurer, dreneringskanaler, fundamentrester for gassrørledning, planerte flater for nå revet bebyggelse, idrettsanlegg og annet.

Autentisitet og integritet

Vemork kraftanlegg, Skarsfosdam I-Vemork, er i hovedsak godt bevart og helheten er godt lesbar. Bare fordelingsbasseng med lukehus på Vemork topp og instrumentrom med bl.a. transformatorceller i stasjonsbygningen er mer eller mindre borte. Ventilkommerhus og tappelukehus har bevart komplett maskinutstyr og maskinhallene har turbiner og generatorer fra flere faser representert. Anlegget har følgelig tilstrekkelig integritet. Anlegget som helhet fremstår med god autentisitet. Det er gjort få endringer og de objekt som er revet er lesbare ruiner. Formspråk, materialbruk, funksjonell lesbarhet og setting og karakter fremstår med stor grad av ekthet.

Objekter som faller utenfor fredningen

I varsel om oppstart av fredningssak ble hytte/brakkel ved Ventilkommerhuset på Vemork topp tatt med som mulig fredningsobjekt. Etter nærmere undersøkelser viser det seg at bygningen har hatt funksjon som linjehytte for NVE, deretter Statkraft og Statnett. Bygningen har ingen historisk sammenheng med Vemork gamle kraftverk og tas derfor ut av fredningen. Dagens eier ønsker å rive hytten.

Beskrivelse av fredningsobjektene

AskeladdenID: 179963-(1 til 22).

Se detaljert beskrivelse av fredningsobjektene i dokumentasjonsvedlegget.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven 9. februar 1979 § 12 nr.1.

Eiendomsforhold

Norsk Hydro står som grunneier av størstedelen av arealet. De eier følgende gnr/bnr. 122/8, 129/1, 2, 5, 10, 11, 24, 25, 26, 133/1, 10, 137/12, 18, 19, 138/4, 11 og 139/1. Hydro er også eier av alle oppgitte objekter som omfattes av fredningen.

Norsk industriarbeidermuseum er bruker av Vemork kraftstasjonsbygning, H2O destillasjonsanlegg og reservekraftstasjon på gnr/bnr. 133/1.

Statnett er bruker av gnr/bnr. 133/10 for sitt koblingsanlegg.

Resterende gnr/bnr. er fritidseiendommer som ligger innenfor områdefredningen og eies av privatpersoner.

Gnr/bnr:

- 129/57 eies av Per Erik Opsahl, Skreia.
 133/5 eies av Anne Furuodden Aas, Porsgrunn, Solveig Furuodden, Oslo og Gro Haraldsen, Porsgrunn.
 133/6 eies av Egil Stensrud, Rjukan.
 133/8 eies av Berit Styrvold Bråthen, Rjukan.
 133/9 eies av John Arild Jacobsen, Atrå.
 133/11 eies av Inger-Kristin Bjaalid, Hafrsfjord.
 133/12 eies av Kjell Klevjer Aas, Porsgrunn.

Reguleringsstatus

Fredningsområdet omfattes av kommunedelplan for Øvre del av Månassdraget vedtatt 18.06 2008. Fredningsområdet er her regulert som LNF-område. Mellom Skardfoss og Vemork topp er det regulert ski- og skuterløype. Området med lukehuset for Skarfosdam I er båndlagt som kulturminne. Det samme er tipp 3, 4, 6, 7, 8 og 9, området fra Krokan og ned til og med Kvernhusfossen og området fra Vemork topp ned rørgata til Kraftstasjonsbygningen og videre til Vår.

Forholdet til naturmangfoldloven

Ved offentlig myndighetsutøvelse som berører naturmangfoldet, skal prinsippene i naturmangfoldloven legges til grunn. Vi viser til lov 19.06.2009 nr. 100, Lov om forvaltning av naturens mangfold §§ 8-12. Riksantikvaren har gjennomført søk i Artsdatabankens «Artskart» og Miljødirektoratets «Naturbase» for å fremskaffe kunnskap om beslutningsgrunnlaget. Dette er i samsvar med kravene i naturmangfoldloven § 7. Fredningen av Vemork gamle kraftstasjon innebærer en opprettholdelse av dagens situasjon, og har etter vår vurdering ingen eller svært begrensede konsekvenser for naturmangfoldet, jf. naturmangfoldloven § 8.

Bakgrunn for fredningen

Det er i henhold til Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) *Fremtid med fotfeste* et uttrykt nasjonalt mål at et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljø skal være vedtaksfredet innen 2020. Det er et overordnet mål at den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernede kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre. Industrielle kulturminner og kulturminner fra det 20. århundre er i dag i liten grad representert blant fredete objekter. Vemork gamle kraftverk, Skarsfosdam I-Vemork fredes for å bidra til å nå målet om et representativt utvalg fredete kulturminner innen 2020.

Vemork er fremhevet som et anlegg av nasjonal verdi i prosjektet Kulturminner i norsk kraftproduksjon (KINK). KINK var et samarbeid mellom NVE, Riksantikvaren og kraftbransjen representert med bl.a. Hydro. Allerede i 1960-årene pekte NVE på at anlegget var verdifullt og derfor måtte skånes fra intensjonen om riving. Det ble inngått avtale mellom Industridepartementet og Hydro om bevaring. I 1988 innstilte Vestadutvalget Vemork som verneverdig i gruppe 1. Vurderingene fra den gang er styrket og supplert i KINK. Fredningen av hele det gamle Vemork-anlegget vil juridisk og forvaltningsmessig følge opp konklusjonene i KINK.

Fredningen er også i tråd med Telemark fylkeskommunes Strategi for kultur og kulturarv. Fylkeskommunen har som mål å utfylle dagens fredningsliste for Telemark med kulturminner som gjør listen mer representativ, herunder å fremheve Telemarks tidlige og vesentlige betydning for Norges utvikling som industrinasjon. Vemork gamle kraftverk er som pioneranlegg fra den elektriske kraftproduksjonens begynnelse og som første ledd i produksjonslinjen for kunstgjødse i Rjukan I-anlegget en viktig del av dette.

Nominasjonsarbeidet for å få kulturminner knyttet til den elektrisk baserte kunstgjødseindustrien i Notodden og Tinn inn på UNESCOs verdensarvliste ble startet høsten 2010. Flere fredninger har blitt gjennomført og er under arbeid som et ledd i dette prosjektet. Transportåren og fabrikkområdene er blitt sikret etter kulturminneloven, og nå gjenstår objekter fra byområdene og kraftproduksjonen.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Varsel om oppstart av fredning:

Telemark fylkeskommune varslet oppstart av ordinær fredningssak 19.11 2014 med frist for innspill 5. januar 2015. I samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1, annet ledd ble melding om igangsetting av fredningssak kunngjort i avisene Varden, TA og Rjukan Arbeiderblad.

Uttaler til varsel om oppstart av fredningssak og Telemark fylkeskommunes kommentarer til disse:

1. Innspill fra NVE:

- a. NVE påpeker at tilløpstunnelen til Vemork kraftverk er i bruk og er et klassifisert vassdragsanlegg som kommer inn under bestemmelsene i forskrift om sikkerhet ved vassdragsanlegg (damsikkerhetsforskriften). Det må derfor være en forutsetning at fredningen ikke blir til hinder for at det kan gjennomføres eventuelle nødvendige sikkerhetsmessige oppgraderinger.
- b. NVE skriver at Vemork kraftverk er et viktig kulturminne innen vassdrags- og energisektoren, og er utvalgt i NVEs temaplan *Kulturminner i norsk kraftproduksjon*. De ønsker lykke til med fredningsarbeidet.

Fylkeskommunens kommentar:

- a. Dette mener vi nå er sikret gjennom bestemmelse nr. 10.
- b. Bakgrunnen i KINK er omtalt under bakgrunn for fredningen.

2. Innspill fra John Arild Jacobsen, grunneier av 133/9.

- a. Jacobsen mener at det må komme bedre fram at fredningsforslaget ikke gjelder eksisterende fritidsbebyggelse, men kun de 19 aktuelle objektene. Dette for å unngå uheldige misforståelser og fordyrende saksbehandling ved framtidige tiltak på eiendommen hans.
- b. Han er også av den oppfatning at det vil bety en økonomisk belastning og vil forringe eiendommens verdi om den blir oppfattet som en del av fredningen.
- c. Han skriver at kommunale saksforvaltere allerede har gitt uttrykk for at det vil bli vanskelig å få godkjent mindre fasadeendringer med bakgrunn i forestående fredningssak.

Fylkeskommunens kommentar:

- a. Vi mener at fredningsforslaget svarer tydelig på denne problemstillingen både under overskriften «Omfanget av fredningsforslaget» innledningsvis og i bestemmelsenes punkt 12. Her kommer det tydelig frem at bebyggelsen på eiendommen ikke er fredet.
- b. Telemark fylkeskommune kan ikke se at fredningsforslaget skal kunne påvirke eiendommens verdi. Bygningene på eiendommen er som presisert ikke omfattet av fredningen. Områdefredningen av eiendommen legger i liten grad begrensinger, så lenge formålet med områdefredningen ivaretas, dvs. at virkningen på de fredete bygninger og objekter i nærheten ikke påvirkes negativt. Dette gjelder i hovedsak virkning av volum og farger eller materialer. Det betyr at de fleste typer tiltak kan gjennomføres. For denne eiendommen er det i hovedsak hensynet til omgivelsene for tilløpstunell, fordelingsbasseng og ventilkammerhuset med rørgate som skal tas. Vi kan ikke se at et slikt hensyn, som til dels alt gjelder etter plan- og bygningslovens bestemmelser, skal kunne påvirke eiendommens verdi negativt fra dagens situasjon. Eiendommen har allerede i flere år vært regulert av kommunen som del av et bevaringsområde for Vemork etter plan- og bygningsloven.
- c. Dette må bero på en misforståelse. Fredningen legger som nevnt ingen føringer på bygningene så lenge endringer ikke virker negativt inn på de bygninger og objekter som er fredet i nærheten. Dersom det legges føringer på mindre fasadeendringer, så bygger det på plan- og bygningsloven helt uavhengig av fredningen og styres av kommunen.

Befaringer på stedet:

Det er foretatt flere befaringer og møter med eiere, brukere og andre aktører høsten og vinteren 2014. Dialogen med Norsk Hydro har vært tett. Det er før varsel om høring ble sendt ut gjort en gjennomgang og avklaring av flere problemstillinger sammen med Hydro. De viktigste punktene var:

1. Hydro ønsket presisert at områdefredningen ikke skal legge begrensinger på for eksempel tømmerdrift, bygging av tømmerveier, nybygg, renovering av eksisterende bygningsmasse, arbeid på bekkeinntak m.m. uten å måtte gå tunge søknadsprosesser. Dette forholdet er til dels imøtekommet gjennom fredningsbestemmelsenes punkt 9, 10, 11 og 12.
2. Roller og ansvar rundt skjøtsel, vedlikehold og sikkerhet for Sluskedilten og Kvernhusfossen sti er uavklart. Fylkeskommunen har tatt initiativ til en prosess i kommunal regi som skal finne en løsning i et samarbeid mellom Hydro, kommunen og Telemark Turistforening.
3. Hydro må kunne gjøre sikkerhetstiltak på tilløpstunellen. Dette er ivaretatt gjennom fredningsbestemmelsenes punkt 10 og 11.
4. Statnett skal utvide sitt anlegg på Vemork topp. Dette er avklart og samstemt med fredningen i samarbeid med Statnett.
5. Hydro stilte spørsmål om hvorvidt kartfesting av tilløpstunellen kunne følge fredningssaken som offentlig tilgjengelig. Dette er avklart etter uttale fra NVE.

Sjefingeniør Dag Norum i NVE har svart følgende:

«Vannveien til Vemork kraftverk er plassert i konsekvensklasse 1 etter bestemmelsene i forskrift om sikkerhet ved vassdragsanlegg (damsikkerhetsforskriften). § 7-8 i samme forskrift gjelder vassdragsanlegg i konsekvensklasse 2, 3 og 4. NVE kan imidlertid med hjemmel i samme forskrift § 8-2 gjøre bestemmelsene i § 7-8 gjeldende i enkelttilfeller, dvs. også for anlegg i konsekvensklasse 1. Opplysninger om at det er etablert en vannvei mellom Skarsfoss og Vemorkstoppen fremgår av kart på blant annet www.nve.no. På Statens kartverk sine hjemmesider, www.statkart.no, finnes lett detaljert informasjon om plassering av tipper og plassering av enkelte tverrslag. Tverrslagene ses lett i terrenget. Vemork kraftverk er plassert i klasse 2 etter forskrift om forebyggende sikkerhet og beredskap i energiforsyningen (beredskapsforskriften) § 5-2. Vi finner etter dette ikke grunnlag for å kreve at korrekt plassering av vannveien til Vemork kraftverk med tverrslag ikke skal kunne kartfestes og være offentlig i forbindelse med fredningssaken.»

Avklaringene har gjort at Hydro ikke har hatt merknader til varsel om oppstart.

Offentlig høring:

Fredningsforslaget ble sendt på høring til berørte parter og lagt ut til offentlig ettersyn i perioden 16.1-16.3 2015. I samsvar med kulturminneloven § 22 nr.2 ble høringen kunngjort i avisene Varden, TA, og Rjukan Arbeiderblad, samt Norsk lysningsblad.

Det kom følgende merknader til høringsforslaget:

1. *Innspill fra Norsk Hydro:*

- a. Veiene i området trenger stadig rehabilitering og oppgradering. Smalere veipartier må utvides ettersom kjøretøy blir større. Rydding av skog må tillates for å kunne bedre siktlinjer uten at det må søkes om dispensasjon.
- b. Ansatte og hytteeiere har i alle år fått hente trær til ved i området på tilviste plasser. Hydro ber om at dette kan fortsette uten dispensasjon.
- c. Dersom man av kraftverkstekniske årsaker må øke tverrsnittet i tunellen, som er i full bruk i dag, må ikke fredningen være til hinder for dette. For å sikre tverrslag må det på flere steder gjerdes og disse må vedlikeholdes slik at mennesker og dyr ikke skal falle ut for skrenter. Dette må vi kunne utøve for å sikre områdene uten å måtte søke om dette. Om det av fremtidige produksjonstekniske årsaker tilsier at Hydro må kunne iverksette gjenstøping av enkelte tverrslag, må dette kunne løses uten at fredningen setter en stopp for dette.
- d. Tverrslag 10, som er fra 1970 og ligger innenfor verneområdet, er et viktig riggområde for kraftverksdrift. Denne brukes som innkjøring inn i tunnelsystemet. (Tverrslag 6 er også et tverrslag som benyttes for å kjøre inn i tunellen). For tverrslagene 10 og 11 er det tapperør. Disse må kunne oppgraderes etter behov. Områdene utenfor disse tverrslagene må Hydro kunne disponere fritt i forbindelse med anleggsarbeider. Grøtting for å lede vann vekk fra tverrslag 10 og 11 er viktig for å drenere overflatevann og vann fra tunell.
- e. Hydro bemerker at de har tatt i bruk tipp nr. 8 til diverse formål. Denne ligger innenfor verneområdet og vil med tiden forsvinne etter hvert som man henter ut steinmasser.

- Tippen vil etter hvert bli tilbakeført til tidligere terreng og tilsådd med stedlig vegetasjon.
- f. Hydro påpeker at utløpsbygning i deres terminologi heter Tappelukehus.
 - g. Adkomsten til Kvernhusfossen kan være problematisk. Hydro ønsker ikke ansvar for sikkerheten til allmennheten i dette området.
 - h. Kjøredekket på hengebrua må byttes da dette begynner å bli dårlig. Hydro må følge myndighetspålegg ved tilsyn av brua. Ved jevne mellomrom blir brua kontrollert av godkjent organ. Hydro må forholde seg til de krav som myndighetene pålegger for å kunne kjøre på brua. I fremtiden må de ha mulighet til å bytte bærekabler og kjøredekke. På sydsiden av brua går veien i en krapp sving. For å få til en mindre krapp sving med transport av materiell til kraftverket i en krisesituasjon må man kunne utvide brua noe dersom Vemorksporet ikke kan benyttes.
 - i. Før fredning av Sluskedilten fra Vemorktoppen ned til gamle Vemork kraftstasjon må ansvar for sikkerheten til allmennheten samt vedlikeholdsansvar for stien klarlegges. Hydro har egennytte av denne stien, slik at her vil de ta et visst ansvar for vedlikeholdet. Men for å få til en helhet ønsker de at kommunen tar mer ansvar siden de ønsker å tilrettelegge for økt bruk av stien i sin markedsføring, slik vi har forstått det.
 - j. Hydro ønsker ikke ansvar for noen del av Kvernhusfossen sti selv om de er grunneier langs hele traséen. Dette er en sti som på enkelte partier går helt ut mot kanten av Rjukanfossen. Her er det oppsprekking i enkelte fjellpartier som i verste fall kan rase ut. I tillegg er rekkverket mer enn 100 år gammelt. Dette ble oppsatt før Hydro sin tilblivelse og soliditeten til dette er usikkert. Stien er ofte brukt av turister i sommerhalvåret. Denne stien ønsker også kommunen å ha med i sin sti og løypeplan. Hydro etterlyser noen som har ansvar for kontroll av sikkerhet samt drift og vedlikehold av traséen. Marispelet avholdes i begynnelsen av stien slik at det til tider kan være mange mennesker som ønsker å gå stien ned til munningen av Rjukanfossen. Tilsyn for sikkerheten bør utøves av organ som har kompetanse på dette feltet.
 - k. Hydro er positive til fredningen. De har planlagt og til dels igangsatt tiltak på flere objekter. Skarfosdam I med lukehus, trappen til rørgata og deler av reservekraftstasjonen skal settes i stand.

Fyllkeskommunens kommentarer:

- a. Rydding av skog for siktlinjer til veier regnes som ordinært vedlikehold og trenger ikke å omsøkes. Det samme gjelder vedlikehold og rehabilitering av veier. Utvidelse av veier krever imidlertid søknad om dispensasjon etter bestemmelse 8. Så lenge utvidelsen ikke strider mot formålet med fredningen eller endrer områdets karakter vesentlig, så skal det gis dispensasjon for slike utvidelser, jf. bestemmelse 7 og 9.
- b. Henting av trær til ved kan fortsette uten dispensasjon, jf. bestemmelse 12.
- c. Oppgradering av tilløpstunellen i form av økning av tverrsnittet kan det dispenseres for etter bestemmelse 10. Det samme gjelder evt. strengt nødvendig gjenstøping av tverrslag. Vedlikehold av gjerder er selvsagt ikke søknadspliktig. Oppsetting av nye gjerder på grunn av sikkerhet skal det gis dispensasjon for etter bestemmelse 9.
- d. Det er åpning for alle disse tiltakene etter bestemmelse 9 og 12. Virksomhet og bruk av området ved tverrsalg 10 og 11 som pågår i dag kan fortsette som før.
- e. Det samme som punkt d.
- f. Vi retter dette og bruker korrekt terminologi.
- g. Allmenhetens sikkerhet i området rundt kraftstasjonsruinen må ivaretas uavhengig av fredningen. Det står grunneier fritt til å sperre av området om nødvendig. Det er selvsagt ønskelig at stien og området er tilgjengelig, men vi har det ikke som et krav.

- h. Disse tiltakene for hengebrua ivaretas av bestemmelse 8, 9 og 11. Nødvendige sikkerhetsmessige oppgraderinger av brua, slik at den kan brukes skal det selvsagt dispenseres for.
- i. Se punkt g. Vi setter pris på at Hydro her tar et ansvar for å opprettholde stien, slik at den ikke gror igjen. Når det gjelder vedlikehold, så vil vi påpeke at dette i utgangspunktet er eiers ansvar og at kulturminnemyndighetene kan bidra med noe økonomisk støtte for sikring og istandsettelse av stiens trasé slik at den blir opprettholdt som lesbar.
- j. Se punkt g og i. Vi ser at det er en allmenn interesse for at stien holdes åpen for publikum og kan brukes, og at dette medfører større vedlikeholdsbehov og sikkerhetskrav. Dette er imidlertid situasjonen uavhengig av en fredning. Telemark fylkeskommune har tatt initiativ til en dialog mellom eier, kommunen og DNT om dette og vil holde denne i gang med det mål å finne en løsning for allmenn tilgjengelighet.
- k. Vi takker Hydro for en positiv holdning og godt samarbeid, og vil rose Hydro for de initiativ de tar for istandsettelse av kulturminnene de har i sitt eie.

2. *Innspill fra Statnett:*

- a. Statnett fikk den 21.05.2013 konsesjon av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) til å bygge et nytt 420 kV-koblingsanlegg på Vemorktoppen og rive eksisterende 300 kV-anlegg. Konsesjonen omfatter også tillatelse til å etablere et nytt kontrollbygg, justering av kraftledningstraséer inn til det nye anlegget og rett til å benytte arealer til rigg- og premonteringsplasser. Det ble stilt som vilkår i konsesjon om å utarbeide en miljø-, transport- og anleggsplan (MTA) som bl.a. skal beskrive hvordan hensynet til kulturminnene etter gamle Vemork kraftverk skal foregå. Planen skal godkjennes av NVE før anleggsstart. MTA-planen skal følges av entreprenøren under anleggsarbeidene.

Statnett viser til dialog med Telemark fylkeskommune om planene, og godkjente detaljer for ivaretagelse av kulturminner i anleggsperioden. Statnett ønsker å bruke området på en mest mulig skånsom måte under anleggsperioden og tar flere forhåndsregler, men vil samtidig understreke at området vil bære preg av anleggsarbeid over en toårs periode.

Fylkeskommunens kommentar:

- a. Fylkeskommunen er svært tilfreds med en god dialog med Statnett omkring planene, bl.a. i møte 29.oktober 2014 og gjennom informasjonsutveksling. Statnett har oversendt delkapitler i MTA-planen som omhandler arealbruk som er i nærhet til kulturminnene etter gamle Vemork kraftverk. Statnett har fått aksept fra fylkeskommunen for detaljkartet over arealbruk under anleggs- og driftsperioden, og har fått anbefalinger om hvordan nærliggende kulturminner som omfattes av fredningen skal hensyntas under anleggsperioden. Fylkeskommunens anbefalinger er inkludert i detaljplanleggingen og i krav vedlagt MTA-planen.

Fylkeskommunen er godt fornøyd med de tiltak Statnett skisserer for beskyttelse av kulturminnene i området under anleggsperioden. Vi er klar over at området vil bære preg av anleggsvirksomhet i et par år, men vektlegger at dette er midlertidig og viktig i et langsiktig samfunnsperspektiv. Fredningen skal ikke være til hinder for drift, vedlikehold og oppgradering av koblingsanlegget.

Telemark fylkeskommune ser bare behov for å gjøre to endringer i forslaget etter høringsrunden. Det er endret bruk av terminologi på objekt nr. 14 etter merknad fra Hydro, og etter egen vurdering en presisering i bestemmelse nr. 9 av åpning for å grave frem objekt 22 Hydrogenfabrikken.

Politisk behandling i Tinn kommune:

Forslaget ble etter høringsrunden sendt til Tinn kommune for politisk behandling, jf. kulturminneloven § 22 nr.3. Tinn kommunestyre gjorde 16.04. 2015 følgende vedtak: «Vemork gamle kraftverk er et meget omfattende fredningsobjekt, og det er et særdeles viktig objekt i verdensarvsøknaden. Tinn kommunestyre støtter Telemark fylkeskommunes forslag til fredning etter kulturminneloven §§ 15 og 19 av Vemork gamle kraftverk, Skarsfosdam I-Vemork i Tinn kommune.»

Politisk behandling i Telemark fylkeskommune:

Saken ble politisk behandlet i Hovedutvalg for kultur i fylkeskommunen 07.05.2015 med følgende vedtak: «Telemark fylkeskommune rå Riksantikvaren til å frede Vemork gamle kraftverk – Skarfosdam I-Vemork etter kulturminnelova §§ 15 og 19, slik forslaget er lagt fram etter høyring i Tinn kommune.»

Forslag til fredning ble oversendt til Riksantikvaren for endelig vedtak den 07.05.2015.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet innen tre uker etter at det mottatt, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5.

Vennlig hilsen

Jørn Holme

Vedlegg:

Kopi til: Telemark fylkeskommune - Kulturseksjonen, Postboks 2844, 3702 SKIEN

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Anne Furuodden Aas		Jonsokgata 19	3922 PORSGRUNN
Berit Styrvold Bråthen		Svaddevegen 14	3660 RJUKAN
Egil Stensrud		Sam Eydes gate 6C	3660 RJUKAN
Gro Haraldsen		Baumannsgate 4	3916 PORSGRUNN
Hydro Energi AS	Brynjulf Einungbrekke	Såheimsveien	3660 RJUKAN
Inger-Kristin Bjaalid		Terneveien 54	3660 RJUKAN
John Arild Jakobsen		Prestegardslie 12	3656 ATRÅ
Kjell Klevjer Aas		Jonsokgata 19	3922 PORSGRUNN
Norsk Industriarbeidermuseum		Vemork	3660 RJUKAN
Per Erik Opsahl		Ulsrudvegen 23	2848 SKREIA
Solveig Furuodden		Leil. 2009, Skansen Terrasse 15	1062 OSLO
Statnett SF		Pb 4904 Nydalen	0423 OSLO